

СУТНІСТЬ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Теоретично обґрунтовано сутність естетичного виховання студентів вищого навчального закладу. Розглянуто проблему естетичної культури студентів як одного з найважливіших завдань. Зроблено висновок, що функціонування системи естетичного виховання залежить від усієї навчально-виховної роботи у процесі науково-педагогічного керівництва.

Ключові слова: естетичне виховання, структура виховання, естетика, ідеал, синтез.

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається тенденція переходу до гуманістичної освіти, основою якої є збереження, трансляція й набуття духовних особистісних цінностей. Метою навчання в такому контексті має бути послідовна реалізація гуманістичного принципу – дбайливе ставлення до внутрішнього світу людини, її інтересів і потреб, збагачення її духовного потенціалу. Досягненню цієї мети сприяє впровадження в освітній процес особистісно орієнтованого підходу, спрямованого на цілісний розвиток особистості студента.

Одним із завдань вищої освіти в Україні є формування освіченої особистості, забезпечення пріоритетності розвитку людини в умовах гуманізації та демократизації.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті визначено основну мету освіти, спрямовану на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів і розвиток художньо-творчих здібностей.

Формування художньо-естетичного смаку студентів є однією з актуальних проблем гармонійного розвитку особистості у ВНЗ, успішне вирішення якої поліпшує якість педагогічного процесу. Почуття й розуміння краси, художньо-естетичний смак не формуються самостійно, їх слід виховувати, послідовно формувати та розвивати.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність естетичного виховання студентів вищого навчального закладу.

Проблема естетичного виховання, формування естетичної культури студентів є одним із найважливіших завдань, що стоять перед освітою. Зазначену проблему досліджено у працях відомих педагогів і психологів. Значний внесок у вивчення цього питання зробили вчені Арістотель, Н. Волков, Д. Лихачов, К. Маркс, Б. Неменський, Ф. Ніцше, Платон, Н. Ростовцев, Г. Сковорода, Сократ, В. Сухомлинський, Л. Толстой, З. Фрейд, Ф. Шиллер, які обґрунтували необхідність роботи із розвитку сприйняття з урахуванням особливостей естетичного розвитку студентів, характеру і рівня понятійного відображення, їх раціонального й естетично-емоційного пізнання.

Проблема естетичного виховання у естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована у спадщині видатних українських педагогів і діячів освіти Е. Водовозової, П. Каптерєва, С. Лисенкової, Е. Михеєвої, С. Русової, К. Ушинського та ін.

Філософсько-естетичні аспекти цієї проблеми розглянуто в наукових працях Ю. Борева, І. Гончарова, М. Киященка, В. Ядова.

Психологічні основи естетичного виховання розкрито у працях Б. Ананьєва, Л. Божовича, Л. Виготського, І. Кона, Б. Теплова та ін.

Видатні вчені – Ю. Боров, О. Буров, В. Вансаалов, Л. Волович, І. Долецька, М. Каган, Є. Квятковський, Л. Коган, М. Лайзеров, А. Макаренко, В. Розумний, В. Скатерщиков, В. Сухомлинський, В. Шестакова – зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Насамперед вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання.

Важливі питання теорії та методики естетичного виховання підростаючого покоління висвітлюються в працях Л. Коваль, В. Передерій, Ю. Фохт-Бабушкіна, Т. Цвілих, Г. Шевченко, А. Щербо та ін.

Останніми роками опубліковано значну кількість праць, у яких розглянуто питання значення творчості та пізнавальної діяльності у процесі естетичного виховання школярів і студентів; розкрито механізми творчості; закономірності взаємозв'язку творчої діяльності з відтвореною дійсністю; сформульовані основні принципи формування творчої особистості (Б. Коротяєв, В. Левін, В. Моляко, Ю. Петров, П. Підкасистий, Я. Пономарьов).

Значний внесок у вирішення проблеми розвитку естетичної культури зробили зарубіжні та вітчизняні вчені М. Аріарський, Д. Генкін, Г. Єскіна, Г. Загадарчук, В. Кірсанов, О. Миронюк, І. Петрова, Ф. Соломонік, котрі розглядають процес естетичного виховання як цілеспрямоване формування якостей усебічно розвинутої особистості, що дає можливість їй сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси.

Як зазначено у численних публікаціях провідних науковців, на процес естетичного виховання впливають певні чинники, зокрема економічна криза, занепад культури, бездуховність і руйнація цінностей. Але найважливішою причиною занепаду художньо-естетичного виховання є гострий дефіцит кваліфікованих кадрів – вихователів дошкільних закладів, вчителів, викладачів і методистів навчальних закладів різних рівнів.

Слід зазначити, що існує безліч різних тлумачень поняття “естетичне виховання”, проте найбільший інтерес становлять такі:

1. Естетичне виховання – сукупність послідовних, взаємопов'язаних впливів на учнів під керівництвом викладача як засобами мистецтва так і самого життя, спрямованих на всебічний естетичний розвиток учнів, який сприяє формуванню естетичних почуттів, художніх смаків і поглядів відповідно до завдань виховання [1, с. 110].

2. Естетичне виховання передбачає або формування творчості, або розвиток художнього смаку та сприйняття. Але художній смак сприйняття можуть бути сформовані тільки у процесі художньої творчості; вони тісно пов'язані з активним життям дитини: кожна дитина потенційно є творцем різ-

них, зокрема і естетичних, цінностей (споруджуючи будиночок, вона виявляє свою архітектурну творчість, ліплячи і малюючи, виявляє свої здібності скульптора і живописця, нарешті, дитина прагне до танців, драматизації) [1, с. 98].

3. Естетичне виховання – це цілий комплекс заходів, які спираються на глибоко наукову основу та здійснюють систематично і цілеспрямовано визначену політику в розвитку естетичної, художньої культури. Естетичне виховання – це цілеспрямована діяльність [2, с. 30].

Розглянемо структуру процесу виховання за Н. Волковою, яка передбачає [3, с. 89–91]:

1. Оволодіння знаннями, нормами і правилами поведінки. Це перший етап входження в систему виховного впливу, на якому діють норми, правила, особливості життєвої поведінки. Людина стає членом певної соціальної системи (сім'ї, колективу), де вже діють певні правила, норми, яких їй доведеться дотримуватись.

2. Формування почуттів (стійких емоційних ставлень людини до явищ дійсності). Вони сприяють трансформації певних дій особистості зі сфери розумового сприймання у сферу емоційних переживань, що робить їх стійкими, й активізації психічних процесів людини.

3. Формування переконань (інтелектуально-емоційного ставлення суб'єкта до будь-якого знання як до істинного (або неістинного)). Переконання, що ґрунтуються на істинних знаннях, будуть, з одного боку, своєрідним мотивом діяльності, а з іншого – “стрижнем” поведінки особистості. Тому виховання студентів і є формуванням у них психологічного “стрижня”, без якого особистість буде безвольною, позбавленою власного “Я”.

4. Формування умінь і звичок поведінки. Формування умінь (засвоєного способу виконання дій, оснований на сукупності набутих знань і навичок) і звичок (схильності людини до відносно усталених способів дій) потребує поступовості й систематичності вправлення, посиленості та доцільності поставлених вимог, їх відповідності рівню розвитку студентів. Воно пов'язане з активною діяльністю особистості у сфері реальних життєвих ситуацій.

Естетика (від грец. αἰσθητικός – чуттєво пізнавальний, aisthēta – відчутні речі й aisthanesthai – пізнавати) – наука, що вивчає природу (функції, загальні закони і закономірності) естетичної свідомості (діяльності людини і суспільства, буття). Метою естетики є філософське вивчення мистецтва і формування критичних суджень про мистецтво [1, с. 148–149].

Естетичне виховання – складова виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини [1, с. 150–151].

Методологічною засадою естетичного виховання є етика – наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, про сутність і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси, про роль мистецтва в розвитку суспільства [2, с. 78–79].

На наш погляд, естетичне виховання являє собою складний суперечливий процес, у якому переплітаються цілеспрямовані педагогічні впливи зі стихійними взаємодіями різної естетичної гідності.

Здійснення естетичного виховання означає в першу чергу формування у студентів естетичного ставлення до мистецтва і дійсності з позицій ідейно-естетичного ідеалу.

Ідеал – це завжди уявний образ людини чи системи суспільних відносин, що може існувати як суб'єктивна реальність або об'єктивна реальність у вигляді художнього твору чи наукового трактату [3, с. 323–325].

Естетичний ідеал – це завжди найбільш об'єктивний критерій оцінювання естетичних цінностей (властивостей). Саме у процесі художньої творчості чи сприймання естетичних цінностей людина зіставляє реально існуючі естетичні явища зі своїм естетичним ідеалом і ухвалює їм відповідний “вирок” [3, с. 329–330].

Естетичне ставлення – це завжди переживання, це діяльність почуттів або духовна діяльність [3, с. 340–341].

Основна мета естетичного виховання виявляється у формуванні такого ідейно-емоційного ставлення до мистецтва і життя, яке визначається морально-естетичним ідеалом.

Для студентів провідною формою ознайомлення з естетичним ідеалом, із красою естетичних ідеалів, із красою суспільних ідеалів є наочні посібники та рольові ігри.

Із психологічної точки зору дуже важливо, що формування естетичного ставлення до суспільних ідеалів у будь-якому віковому періоді було б індивідуальним, нерозривно пов'язаним з емоційно-вольовою сферою, необхідністю виявлення у житті волі й характеру [1, с. 87–91].

Засобами естетичного виховання є відібрані педагогом і спеціально організовані для виховання студентів предмети та явища навколишньої діяльності, до яких належать [3, с. 179–182]:

1. Праця, оскільки докорінні основи виробничої діяльності та праця в цілому спрямовані на виявлення і розвиток творчо-естетичних задатків особистості, нерозривно пов'язані з первинними трудовими навичками.

2. Природа. Зростаючи серед природи, людина вчиться бачити гармонійність, красу навколишнього середовища, відтворювати свої власні враження в усній розповіді тощо.

3. Поведінка та побут людини.

4. Твори мистецтва та художня література.

5. Самостійна художня діяльність студентів.

У процесі наукового пошуку ми прагнемо розглядати естетичне виховання як синтез естетичних мистецтв у навчальних закладах.

Серед різних видів мистецтва провідна виховна роль належить музичному вихованню, яке вводить майбутніх учителів у світ музичного мистецтва, ознайомлює з музичною культурою різних народів, сприяє збагаченню індивіда знаннями законів музичного мистецтва, необхідними для розуміння його сутності, формування смаку, музичних здібностей, вироблення навичок і вмінь, які дають школярам змогу бути активними слухачами, вмілими виконавцями. Торкаючись емоційної сфери людини, музика впливає на формування її моральних і естетичних смаків та ідеалів.

Образотворче мистецтво відіграє не менш значущу роль в естетичному розвитку дітей молодшого шкільного віку. Воно дає змогу не тільки ознайомлювати школярів зі специфічним видом мистецтва, яке має свої засоби, свою мову, розширюючи тим самим знання й уявлення про мистецтво, а й включати учнів у художню діяльність з урахуванням віку дітей і особливостей розвитку їх особистості. Практична діяльність поєднує традиційну роботу на площині (малювання)

з навичками об'ємно-просторового зображення і художньої орієнтації середовища (ліплення, художнє конструювання, архітектура).

Музика і живопис – два зовсім різних види мистецтва. Зовсім різні засоби виразності: звук і колір. Музика спрямована до нашого слуху, живопис – до зору, але обидва ці мистецтва спрямовані до нашої душі. І є в них дуже багато спільного. Не тільки тому, що і звук, і колір – це коливання і вони мають спільні фізичні закони. Є багато спільного в психологічній дії на людину звуку, музичного ритму і кольору, композиційного й кольорового ритму картини. Музичними живописцями були А. Лядов, М. Римський-Корсаков і М. Чюрльоніс, композитори-імпресіоністи Клод Дебюссі та Моріс Равель. Мистецтвознавці називають картини М. Чюрльоніса “музичним живописом”. Кожен побачить у його творах щось своє: картини дивовижної природи, таємничу казку, або вільну фантазію. М. Чюрльоніс був одним із перших геніїв, хто таким своєрідним засобом поєднав музику і живопис. Він один із тих, хто на практиці вирішував проблему “синтезу мистецтв”, що турбувала багатьох митців на межі XIX–XX ст. Щоб сформувані в студентів певне естетичне ставлення до навколишнього, сприймати й оцінювати прекрасне в мистецтві, потрібно розвинути інтерес до предметів художньо-естетичного циклу, які вивчаються відокремлено один від одного.

Серед сучасних підходів до вирішення проблеми модернізації навчально-виховного процесу у ВНЗ України є системна інтеграція навчального матеріалу, відібраного з кількох дисциплін та об'єднаного навколо однієї спільної мети. Цей підхід сприяє інформаційному збагаченню мислення та почуттів студентів, дає змогу пізнати певне явище, поняття, досягти цілісності знань, розвиває творчий потенціал особистості.

Майбутній педагог має чітко усвідомлювати, що на уроках образотворчого мистецтва сучасна дитина ознайомлюється з творами художників, які використовуються із метою характерного виховання, відбувається розвиток художнього смаку дитини та її художньо-творчих здібностей. Мета вчителя полягає в тому, щоб завжди, на кожному уроці підтримувати своєрідний тонус, формувати естетичне ставлення до змісту й організації творчої праці. У молодшому шкільному віці всі діти без винятку – пристрасні художники. Формування художньо-творчих здібностей, у свою чергу, потребують особливої методики. Сучасний педагог має своєчасно виявляти природні здібності, схильність дитини, стимулювати творчу діяльність, вдало закріплювати досягнутий успіх постійною мотивацією та тренуваннями. Поступово ускладнювати вміння й навички.

Висновки. Таким чином, функціонування системи естетичного виховання майбутніх учителів ефективно здійснюється тоді, коли вона діє не ізольовано, а включається у комплекс усієї навчально-виховної роботи ВНЗ і здійснюється в процесі цілеспрямованого науково-педагогічного керівництва.

Список використаної літератури

1. Блонский П. Курс педагогики / П. Блонский. – М. : Задруга, 1918. – 202 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
3. Волкова Н. Педагогіка / Н. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2013.

Пилипенко Н.В. Сущность эстетического воспитания студентов высшего учебного заведения

Теоретически обосновано сущность эстетического воспитания студентов высшего учебного заведения. Рассмотрена проблема эстетической культуры студентов как одна из важнейших задач. Сделан вывод, что функционирование системы эстетического воспитания зависит от всей учебно-воспитательной работы в процессе научно-педагогического руководства.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, структура воспитания, эстетика, идеал, синтез.

Pylypenko N. Contents of esthetic students education at universities

The author throws light on theoretical contents of esthetic students education of universities. This article deals with the problems of esthetic student's culture is one of the main essence. The autor says that the systems of esthetic education can work if the all system of learning and education can work successfully in the process of scientific-pedagogical leading.

Key word: esthetic education, the structure of education, esthetic, ideal, synthesis.